

EDUCATIONE

Doğadaki Son Çocuk Adlı Kitabın İncelenmesi

Examination of the Last Child in Nature Book

Yazar Bilgisi/ Author Information

Recep DÜNDAR

 Prof. Dr., İnönü Üniversitesi, Malatya/Türkiye, rdundar45@gmail.com

Mehmet Mustafa KIZIK

 Sorumlu yazar, Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, Gaziantep/Türkiye, mehmetmustafa1991@hotmail.com

Makale Bilgisi/ Article Info

Makale Türü/ Article Type : Kitap İncelemesi / Book Review

Geliş Tarihi/ Received : 08.12. 2022

Kabul Tarihi /Accepted : 17.02. 2023

Yayın Tarihi/Published : 04.04.2023

Atıf / Cite

Dünder, R. ve Kızık, M.M. (2023). Doğadaki son çocuk adlı kitabın incelenmesi. *EDUCATIONE*, 2(1), 28-33.

Özet

Çevre eğitimi konusu son zamanlarda önemli bir konu haline gelmiştir. Çünkü iklim değişikliği, kıtlıklar, savaşlar ve göçler her geçen gün dünya düzenini bozmaktadır. Yaşanabilir bir gelecek için umutlar azalmaktadır. Bu nedenle çevre eğitimi konusunun önem kazanması ve eğitim sistemi içerisinde çocuklara aktarılmaya çalışılması önemlidir. Çünkü çocukluk çağında iyi bir çevre eğitimi almış bir çocuk, sürdürülebilir bir dünya inşa etmenin temelini oluşturabilir. Bu sebeple çevre eğitimi ile ilgili yazılan kitaplar önem arz etmektedir. Çünkü bu kitaplar eğitim ve öğretime destek veren yardımcı kaynaklardır. Richard Louv'un da yazmış olduğu "Doğadaki Son Çocuk" kitabı alanında önemli eserlerden biridir. Richard Louv, aile, doğa ve kent yaşamı ile ilgili 7 adet kitap yazmıştır. 1983'ten 2006 yılına kadar San Diego Union-Tribune dergisinde köşe yazarlığı yapmıştır. "Doğadaki Son Çocuk" adlı kitap ise toplamda 447 sayfadan oluşmaktadır. Kitabın son sayfasında yazarın öz geçmişi yer almaktadır. Ana bölümlerin sonunda ise notlar ve önerilen okumalar bölümü yer almaktadır. Kitap TÜBİTAK tarafından basılmıştır. Kitap tercüme edilmiştir. Kitabı tercüme eden kişi ise Ceyhan Temürcü'dür. Kitap toplamda 7 baskı basmıştır. 7. baskısı Temmuz 2019 yılında basılmıştır. Bu çalışmada da 7. Baskısı değerlendirilmiştir. Kitap toplamda 7 ana bölüm, 23 alt başlıktan oluşmaktadır. Bu incelemede ise 7 ana bölümde geçenler özetlenmiştir. Kitabın 7 ana bölümü ise şöyledir; "1.çocuklar ile doğa arasındaki yeni ilişki", "2.çocukların (ve biz büyüklerin) doğaya neden ihtiyacı vardır?", "3.iyi niyetler: Ali ile Ayşe artık neden dışarıda oynamıyor?", "4.doğa-çocuk birliğinin yeniden kurulması", "5.balta girmemiş kara tahta", "6.harikalar diyarı: dördüncü sınır boyunun açılması", ve "7.hayret etmek" bölümlerinden oluşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Doğa, Çevre Eğitimi

Abstract

Environmental education has become an important issue recently. Because climate change, famines, wars and migrations disrupt the order of the world day by day. Hopes for a livable future are fading. For this reason, it is important that the issue of environmental education gains importance and that children are tried to be transferred within the education system. The construction of a sustainable world-building structure for a child who received a good environmental education in childhood. The books written about the education of these departments are important. Because these books are helpful resources that support education and training. The last children's book in nature, also written by Richard Louv, is one of the important works. Richard Louv has written 7 books about his family, nature and urban life. He was a columnist for the San Diego Union-Tribune from 1983 to 2006. The book named "The Last Child in Nature" consists of 447 pages in total. The last page of the book contains the author's biography. At the end of the main sections, there are notes and used readings section. The book was published by Tübitak. The book has been translated. The person who translated the book is Ceyhan Temürcü. A total of 7 editions of the book were printed. The 7th edition was published in July 2019. This effect is also evaluated in the 7th Edition. The total of the book consists of 7 main chapters and 23 sub-titles. In this evaluation, what went through 7 main sections is summarized. The 7 main parts of the album are as follows; "1-new relationship between children and nature", "2-why do children (and us adults) need nature?", "3-good intentions: why don't Ali and Ayşe play from there anymore?", "4-nature-children union re-establishment", "5-blackboard", "6-wonderland: opening the fourth frontier" and "7-amazing".

Keywords: Nature, Child, Environmental Education

Kitabın giriş kısmında çocukların doğadan uzaklaşmalarına, doğal çevrede bozulmaların hızlanmasına ve bu durumun düzeltilmesi için Amerika Birleşik Devletleri'nde çevre tabanlı okul programlarının uygulanmaya başlanmasına değinilmiştir.

Birinci bölüm: Çocuklar ile Doğa Arasındaki Yeni İlişki: Bu bölümde, doğanın çocukların zihninde farklı dünyalar açabileceğini ve televizyon gibi zaman çalmak yerine onlara yeni ufuklar açma yolunda yardımcı olacağı belirtilmiştir. Ayrıca doğanın çocuklarda hayal gücünü kullanabileceği ortamlar sağladığı da belirtilmiştir. Yine bu bölümde çocuğun doğada kendini daha huzurlu ve yaratıcı hissedip yetişkinlerin karmaşık dünyalarından uzaklaşacağı da belirtilmiştir. Özellikle 1950' den sonra elektrikli ev aletlerinin ortaya çıkması ile çocukların doğada vakit geçirmek yerine bu aletler ile vakit geçirmesinin çocuklarda "doğa sendromu yoksunluğu" belirtileri ortaya çıkmaya başladığı da belirtilmiştir. Ayrıca bu bölümde 3 sınır boyundan bahsedilmiş ve bu sınır boylarının özelliklerine değinilmiştir. Örneğin ilk iki sınır boyunda çocukluk yaşantıları doğa içinde geçen anne ve babaların yaratıcılık özelliklerinin gelişmiş olduğundan bahsedilmiştir. Üçüncü sınır boyunun özelliklerine ise kitapta şöyle değinilmiştir: öncelikle 3. sınır boyunu günümüz 21. yüzyılda yetişen çocukların oluşturduğu belirtilmiştir. Bu nesil şehirlerde büyümüştür. Doğadan uzak bir yaşamları vardır. Çocuklar doğadan o kadar uzaktırlar ki yazarın benzetmesine göre bu çocuklar yiyeceklerin Venüs' ten geldiğine inanır. Hatta üçüncü sınır boyunda yiyecekler zamanla küçülerek paketlere sığdırıldığından ve çocuklarda medyanın da bilgilendirmesiyle beraber vejetaryenliğin başladığından bahsedilmiştir. Üçüncü sınır boyunda yapay ağaçlar, GDO'lu ürünlerin ortaya çıkması ve doğa ile ilgili olan birçok unsurun yapaylaştırılmasından bahsedilmiştir. Bu bölümde şehirlerin çoğalması ile birlikte doğa dostu şehirlerin azalmasından ve çocuklar için açılan oyun parklarının imara açılarak yok edilmesinden bahsedilmiştir. Özellikle yerel yönetimlerin denetimsiz imar planlarından dolayı yok olan oyun parklarında çocukların oyun oynamaması nedeniyle çocuklarda obezite denen hastalığın arttığına da değinilmiştir. Son olarak bu bölümde çocuk ve gençlerde gelişen doğadan uzak kalma sendromu ile beraber suç oranlarının arttığı ve gençlerin mutlu olmadığı belirtilmiştir.

İkinci bölüm: Çocukların (ve Biz Büyüklelerin) Doğaya Neden İhtiyacı Vardır: Bu bölümde doğanın faydalarından bahsedilmiştir. Özellikle doğada yetişen bitkilerin tanınması ve bunlar hakkında bilgi edinilmesi sayesinde insan sağlığı için kullanılabilirliğinden bahsedilmiştir. Bu görüşü desteklemek adına günümüzde sağlık alanında birçok doğal tedavi merkezi bulunmakta; doğal tedaviler ve bitki ilaçları ile hastalıklara çözüm bulunmaya çalışılmaktadır. Ayrıca bu bölümde doğada zaman geçirmenin çocuklarda ve yetişkinlerde olumlu özellikler geliştirdiğine değinilmiştir. Örnek olarak "Bahçecilik ve Uğraş Terapisi" altında Amerika Birleşik Devletlerinde başlatılan programların akıl hastalarını olumlu etkilediği örneği verilmiştir. Yine bu bölümde evde balık yetiştirmenin insanı sakinleştirdiği ve kan basıncını düşürerek stres ortamından uzaklaştırdığına değinilmiştir. Özellikle çocukların ve gençlerin doğada daha fazla zaman geçirmelerinden dolayı bütün duyu organlarını kullanabildiğinden bahsedilirken; teknoloji ile zamanını geçiren çocuklarda bütün duyuların kullanılmadığı ve bunun da çocuklarda duygusal olarak gerilemelere neden olduğu belirtilmiştir. Tüm bu örnekler düşünüldüğünde doğa ve çevrenin yararlarının fazla olduğu söylenebilir. Bu yararlardan dolayı birçok alışveriş merkezi ve ticari şirketin doğayı bir reklam olarak kullandığına da kitapta değinilmiştir.

Üçüncü bölüm: Ali ile Ayşe neden artık dışarıda oyun oynamıyor: bu bölümde yazar çocukların dışarıda oyun oynamamasının sebeplerini açıklamıştır. Bu sebepleri şöyle sıralamıştır: bu sebeplerden bir tanesi sınav odaklı eğitimden dolayı çocukların günlük hayattaki vakitlerinin büyük bir kısmını ders başında geçirmesi ve kendilerine vakit ayıramamalarıdır. Diğer sebep ise zamanla büyüyen şehirlerde yaşayan ailelerinin çocuğunun başına bir şey gelir korkusuyla çocuklara dışarıda gezmeleri için izin vermemeleri ve kısıtlamalarıdır. Özellikle sınav odaklı eğitimden dolayı uygulamalı derslerde bile sınava yönelik test çözülmesinin çocuğun doğadan uzaklaşmasının yanı sıra öz güvenini de düşürdüğü kitapta belirtilmiştir. Hatta eğitim programlarında çevre temasının az olması ve bitkilerin büyümesinin bile doğada değil de laboratuvar ortamında incelenmesinin çocuklarda doğaya karşı yabancılık çekme durumunu ortaya çıkaracağı ve buna sebep olacağını belirtilmiştir.

Dördüncü bölüm: Doğa çocuk birliğinin yeniden kurulması: bu bölümde yazar çocukların doğa ile kopan bağlarını tekrar sağlamak için birtakım önerilerde bulunmuştur. Bu önerilerden bir tanesi yetişkinlerin çocuklar ile doğada daha fazla zaman geçirmeleri gerektiğidir. Ayrıca bununla yetinilmeyip doğada çocuklarla vakit geçiren yetişkinlerin bu tutkularını çocuklara yansıtmasının da olumlu yönde olabileceği öneri olarak sunulmuştur. Çünkü çocukların büyüklerde gördüğü tutkudan etkilenebileceği ve kendilerinin de bu tutkuyu paylaşmak için heyecan duyabileceği belirtilmiştir. Ayrıca günümüzde birçok çocuğun teknolojiye çok fazla maruz kalmasından ve her şeyi çok çabuk tüketmesinden dolayı sıkılabildikleri ve kendilerini anlayabilen ve doğada dengeli bir şekilde vakit geçiren ebeveynler ile daha iyi anlaştıkları da kitapta değinilmiştir. Özellikle bu bölümde çocukları doğa ile tanıştırmak için özellikle uzak milli parklara götürmek yerine çocuğun kendi isteğiyle seçeceği yerlerden başlamak gerektiği de öneri olarak sunulmuştur. Çocukları doğada sık gözlemlemek ve onlara doğa da koruyuculuk yapmak yerine doğanın çocuklara verebileceği öz güveni kullanmanın ve çocukları doğada daha özgür bırakmanın faydalı olacağı da öneri olarak sunulmuştur. Son olarak bu bölümde çocukların ve gençlerin doğa ile ilk temasları genellikle avcılık ve balıkçılık yolu ile olduğu belirtilmiştir. Çünkü bundan beş bin yıl önce insanların avcılık ve toplayıcılıkla daha çok uğraştığı ve bu genetik kodlarında günümüzde hala geçerli olduğu bu bölümde belirtilmiştir.

Günümüzde ise artık doğa ile kurulan bu ilişkiden ziyade neredeyse birçok çocuğun denizi görmediği ve balıkları sadece hayvanat bahçelerinde gördüğü de bu bölümde belirtilmiştir. Bu nedenle çocukların daha fazla doğa ile ilişkili olmasını istiyorsak insanoğlunun eski alışkanlıklarına dönmesi gerektiği ve tekrardan balık tutmanın çocukları da kapsayacak şekilde yaygınlaştırılması gerektiği bu bölümde öneri olarak sunulmuştur.

Beşinci bölüm: Balta girmemiş kara tahta: bu bölümde okulların çevre tabanlı okullara dönüşebileceğinden ve doğal okul reformu yapılarak sınav sistemine odaklı bir eğitim yerine doğayı merkeze alan bir eğitim sistemine geçilmesi gerektiğinden bahsedilmiştir. Bu duruma örnek olarak Finlandiya ve Amerika eğitim sistemi örnek verilmiş; Finlandiya eğitim sisteminde çocukların yedi yaşına kadar herhangi bir programa kayıt yaptırma zorunluluğu olmamasından ve çocukların yeteneklere göre okullara alındığı örnek olarak verilmiştir. Hatta bazı okulların doğa zekâsı ağır basan öğrencileri çevre tabanlı okullara yönlendirerek “çevre mühendisi” olarak yetiştirdiğine değinilmiştir. Özellikle Amerika’daki bazı okulların çevre tabanlı eğitime geçtiğinden dolayı çocukların okul bahçelerinde bitki yetiştiriciliğinden çiftçiliğe kadar uygulamalar yaptığından bahsedilmiştir.

Ayrıca çevre tabanlı eğitim programının çocuklar üzerinde önemli etkileri olduğu bu bölümde örnekler ile açıklanmıştır. Bu örneklerden bir tanesi Amerika’da yer alan Hotchkiss ilkokulunda disiplin suçlarının çevre tabanlı eğitim programına geçildikten sonra azalması örneğidir. Çünkü bu okulda çevre tabanlı program uygulanmadan önce işlenen disiplin suçu yılda beş yüz altmış olayken çevre tabanlı programa geçildikten sonra yılda elli olaya düşmüştür. Yine bu bölümde “eko okul” kavramından bahsedilmiş; okulların bahçelerinin çocukların doğa ile ilişkiye girecek şekilde düzenlenmesi gerektiğinden belirtilmiştir. Bahsedilen eko okullarda okul bahçeleri yeşillenecek şekilde asfalt zeminin daha az yer kapladığı ve çocukların doğa dostu okul bahçelerinde zaman geçirerek daha yaratıcı ve daha uygar bir şekilde yetiştikleri de kitabın bu bölümünde belirtilmiştir. Hatta Birleşik Krallık ve İskoçya da ise iki bin sekiz yüz adet “eko okul” olduğundan bahsedilmiş ve bu okulların çoğunun duvarının da saman balyalarından ve toprak sıvayla yapıldığı böylece sağlıklı bir çevre eğitiminin gerçekleşeceği açıklanmıştır.

Altıncı bölüm: Harikalar diyarı: Dördüncü sınır boyunun açılması: bu bölümde Batı Avrupa ülkelerinde ve Amerika Birleşik Devletleri’nde çocuklara açılan davalardan bahsedilmiş; açılan bu davaların sebebi olarak doğal alanların ihlal edilmesi olarak belirtilmiştir. Ayrıca bu durumdan dolayı şehirlerdeki bu doğal alanların çocuklar için yeniden düzenlenmesi gerektiğinden ve yasal düzenlemelerin çocuklar lehine olması gerektiğinden de bahsedilmiştir. Hatta doğanın baş üstünde tutulduğu, doğal oyunun norm olduğu yeni şehirler inşa edilmesi gerektiği de belirtmiştir. Şehirlerin ise birer “Zoopolis” (Bitki ve Hayvan dostu şehir) olarak tasarlanması gerektiği öneri olarak sunulmuştur. Son olarak bu bölümde Avrupa’da İsviçre’ye bağlı Zürich belediyesi görevlilerinin okulların bahçelerinde yer alan beton zemini kırdığı; yerine toprak dökülmeye başladığı ve öğrencilerin bu alanlarda vakit geçirmeye teşvik edildiği bu bölümde belirtilmiştir.

Yedinci bölüm: Hayret etmek: bu bölümde çocukların manevi ve ahlaki gelişimlerinde doğanın önemli bir rolü olduğu belirtilmiştir. Çünkü doğanın bir düzeninin ve kuralının olması ayrıca özünde iyilik barındırmasından dolayı doğanın ahlak gelişimiyle ilişkilendirilmesinin yapılmasının elzem olduğu belirtilmiştir. Hatta yapılacak doğa etkinlikleri ile beraber ahlaki ve manevi gelişimin destekleneceği özellikle belirtilmiştir. Çünkü çocukluk çağı insanların kişilik özelliklerinin oluşmaya başladığı yıllardır. Bu nedenle doğanın getireceği fayda da gözetilerek çevre tabanlı ahlaki gelişim etkinliklerinin yapılmasının çocuklarda olumlu yönde ahlaki gelişim sağlayabileceğine bu bölümde değinilmiştir.

SONUÇ

Sonuç olarak içerisinde çocuk ve doğa ilişkisine yönelik güzel bilgiler içeren bu kitap çevre eğitiminde yeni ufuklar açabileceğinden dolayı incelenmesi uygun görülmüştür. Çünkü içerisinde “Çevre tabanlı okul”, “eko okul”, “biyoeşdeğerlik” gibi çeşitli kavramlar ile ilgili bilgilerin yer aldığı bu kitapta çevre eğitimi konusu detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Özellikle doğanın çocuklara sağladığı faydalardan bahseden kitap çocukların doğa ile adeta tekrar iyileşeceği; bu sayede dünyanın bozulan dengesinin düzelebileceği belirtilmiştir. Ek olarak doğanın çocuklarda yaratıcılık becerisini geliştireceği ve ahlaki gelişimlerine yardımcı olacağı belirtilmiştir.

Ayrıca doğada vakit geçirilen okullarda disiplin suçlarının azaldığı da kitapta belirtilmiştir. Özellikle çocuklarda obezite hastalığının teknolojiyi kullanımı ile arttığı da belirtilmiştir. Çocuk oyun alanlarının ise şehirleşme ile beraber azaldığı ve bu oyun alanlarının bilerek imara açıldığında değinilmiştir. Özellikle şehirlerin yeşil şehirlere dönülmesi gerektiği ve bu yeşil şehirlerin “Zoopolis” (Bitki ve Hayvan Dostu Şehir) olarak tasarlanarak bitki ve hayvanların kolay bir şekilde yaşadığı şehirler haline gelmesi gerektiği belirtilmiştir. Kitaptan ulaşılan sonuçlar ise şöyledir:

- 21.yüzyılda çevre eğitimi ile ilgili rehber olabilecek bu kitap, doğadan uzaklaşan çocukların tekrar doğa ile ilişki kurabilmesi için güzel önerilerde bulunmuştur.
- “Eko okul”, “çevre tabanlı okul” ve “biyoeşdeğerlik” gibi kavramları içerisinde barındıran bu Kitap’ın çevre eğitiminde etkili projeler üretilebilmesinde destekleyici bir rol oynayabileceği söylenebilir.
- Yeşil şehirlerin azalması ve çocukların doğadan uzak bir şekilde büyümesini doğa yoksunluğu olarak adlandıran bu kitap, araştırmacılar için yeni çalışmalara kaynaklık edebilir ve çevre eğitimin de yaşanan sorunların nedenlerinin anlaşılmasında yardımcı olabilir.
- Ayrıca teknoloji bağımlılığı nedeniyle bütün duyu organlarını kullanmayan çocukların tekrardan doğaya dönmesi için yetişkin yardımı alması ve yetişkinlerin çocuklara örnek olması gerektiğine de değinmiştir.

Kaynakça

Louv, R. (2019). *Doğadaki Son Çocuk* (7.Baskı). Tübitak Yayınları.